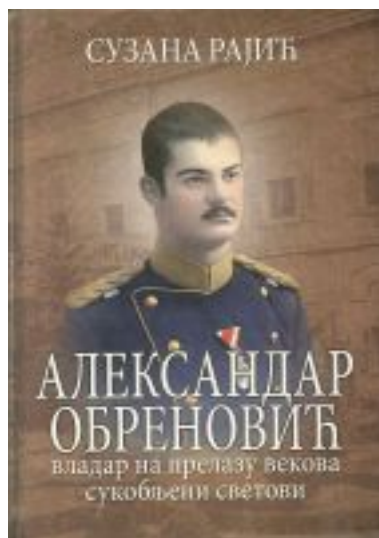

(Приказ књиге: Сузана Рајић: „Александар Обреновић/владар на прелазу векова, сукобљени светови“, Српска књижевна задруга, Београд 2011)

Последње деценије 19. века у Србији обележила је владавина краља Милана и његовог сина Александра. Понирање династије Обреновић започело је Милановим поразом у српско-бугарском рату 1895. године. Почетак 20. века донеће смрт Александру Обреновићу и династијску промену на српском престолу. Сви ти догађаји имали су своју унутрашњу и спољнополитичку димензију и динамику. Трагична судбина Милановог наследника у том времену чини садржај нове књиге Сузане Рајић, ауторке која је компетентним приступом већ скренула пажњу на свој досадашњи рад.

Рајићева полази од утиска да је убиство краља Александра и краљице Драге утицало „на покретање процеса који је имао за циљ да затре сећања о члановима ове владарске куће“. Слика о династији Обреновић, према њеној оцени, систематски је кривотворена, с намером да се измени колективно памћење нације и формира ново, у складу с променом из 1903. године. Ауторка истиче да је чак и Слободан Јовановић на двојицу последњих Обреновића „гледао више `умивеним` погледом савременика, а мање очима историчара“, с тим што је, ипак, „државни напредак Србије недвосмислено довео у везу са Обреновићима и та слика је заувек остала непромењена“. Пошто је Јовановићево дело у комунистичком периоду било проскрибовано, историографија није поклонила потребну пажњу Обреновићима. Но, Рајићева подсећа да је још Пера Тодоровић, одмах после „Мајског преврата“, опомињао да се улога и значај Обреновића не смеју игнорисати и

заборавити.

У предговору ауторка се сама позиционира као заговорник „тоталног“ тумачења у реконструисању посматраног периода, што подразумева истраживање бројних и разноврсних извора. Њен задатак, како наглашава, састојао се у томе да објасни зашто је у времену Александра Обреновића било толико политичких и друштвених превирања, као и због чега се то раздобље „претрчава“, како би се што брже ушло у 20. век.

Претенциозно образлажући свој поступак, ауторка наводи да је у својој књизи користила концепт *ерудитског ређања детаља*, а као метод *тумачење у историјском контексту*. Према њеном мишљењу, Миланову и Александрову владавину карактерише изразита нестабилност, чије узроке она види у непостојању дефинисаних државних циљева које ниједан фактор политичког спектра не би смео довести у питање. Затим указује и на уништавање докумената из Миланове и Александрове архиве, а онда упућује читаоца на важност свог истраживањ у руским архивима, јер јој је та грађа проширила поље поређења, како са домаћим тако и са изворима из бечких архива, на којима су, иначе, засновани радови Слободана Јовановића, Владимира Ћоровића, Андрије Раденића, Михаила Војводића и Васе Казимировића. Рајићева ставља акценат и на коришћење мемоарске литературе, штампе и периодике, што је, у ствари, срж њеног „тоталног“ осветљавања биографије последњег Обреновића.

С тим у вези, треба рећи да и данас постоје они који себе, на основу порекла из Миланове везе с Артемизом Христић, сматрају јединим мушким потомком династије Обреновић. [\[1\]](#)

Подробно описујући детињство Александра Обреновића, Рајићева констатује да ће развод Милана и Наталије прекинути породични склад у коме је малолетни престолонаследник живео и натоварити му претешко бреме које ће га пратити и притискати све до његовог трагичног краја. Младог Обреновића она приказује као интелигентну особу, с одличном меморијом, чији образовни процес је морао бити прекинут када се, 13. априла 1893, Александар превремено прогласио пунолетним и ступио на престо. Велика моћ политичког суђења, иначе, била је, уз несумњиви деспотски темперамент, особина његовог оца Милана. [\[2\]](#) Званичне посете Александра

Трагична судбина Александра Обреновића

Пише: Добрица Гајић
недеља, 23 октобар 2011 14:51

Обреновића европским дворовима, које Рајићева упечатљиво представља, показале су одважност и достојанствено држање новог српског владара. Политички рад Александров ауторка прати кроз бројне владе у чијем је довођењу и смењивању, по природи ствари, Миланов наследник лично учествовао.

Због недостатка ауторитета, а тога је у борби с радикалима било, Александар је понекад морао тражити и очеву помоћ, мада је његов однос према Милановом и Наталијином уплитању у политику претежно пратило дистанцирано држање и инсистирање на споственим политичким одлукама.

На спољнополитичком плану, Александар је био лимитиран постојећим и новим споразумима Русије и Аустро-Угарске (Рајхштат 1876, Зимски дворач 1897). На унутрашњем плану, заступао је став да је „заосталој Србији неопходан краљ који ће бити бити главни креатор политике и кључни носилац државне власти“, што је наилазило на отпор код осталих учесника политичког живота. Рајићева је истакла и Миланову изузетну улогу у реформисању војске, чему се Русија, примера ради, оштро противила. Ратни планови Србије против Турске (у савезу с Црном Гором, Бугарском и Грчком) и Бугарске (ако упадне у Македонију), према закључку Рајићеве, противни су општем уверењу, присутном и данас у науци, да је краљ Милан, командант Активне војске у то време, „био само оруђе аустроугарске политике на Балкану“, пошто је реформисање војске, од стране оца и сина, за крајњи циљ имало „да Србија спремно дочека тренутак када ће моћи да испуни своје националне тежње“.

Рајићева долази до тврдње да краљ Александар „није био романтичар, нити се надао `Великој Србији`. Према њеном увиду, желео је да Србија ослободи Косовски вилајет, настањен махом Србима, а да преко Македоније „обезбеди излазак на море“ и тиме поправи лошу стратешку позицију Краљевине.

Посебну пажњу Рајићева је обратила на Александрову женидбу с Драгом Машин. Ауторка је показала да је самом Александру било јасно да неће моћи лако да се ожени с неком страном принцем. Русија је, на пример, била на становишту да се њихове принцезе могу удавати једино за припаднике „равнородних“ династија, а Обреновићи су се у том смислу ниско котирали. Ни кнез Милан није могао да се ожени припадницом царске лозе, јер је Русија видела препреку у тадашњем вазалном положају Србије. [\[3\]](#)

Рајићева је студиозно обрадила и активности завереника, развој њихових планова и чин ликвидације брачног пара Обреновић. Краљ је од иностраних фактора упозорен да му прети опасност, па ће планирати брзо хапшење осумњичених, али ће га у томе завереници предухитрити. Само убиство било је брутално извршено, унакажена и обнажена тела Александра и Драге бачена су кроз прозор испред двора, где су кратко време лежала. Овакав поступак неки историчари схватају и као чин *дефенетрације*, којим се даје могућност ширем кругу људи да се увери у убиство владара, док велики број рана на њиховим телима потврђује да је тиме одговорност пала на све заверенике.

[\[4\]](#)

Иначе, зна се да је у краља Александра први пуцао капетан Михаило Ристић.

Анализа спољнополитичких чинилаца наводи на закључак да је од стране Русије и Аустро-Угарске Александар био *пуштен низ воду*, а да је као нови владар виђен Петар Карађорђевић који је био сагласан с плановима завереника.

У свом раду, Рајићева је, без икакве сумње, дала свеобухватну биографију Александра Обреновића. Није се устезала ни да поводом одређених питања изнесе мишљење које се противи закључцима највећих ауторитета српске историографије. Примера ради, за њу је дискутабилна тврдња да октроисани устав из 1901. представља „класичан државни удар“, иако је јасно да није испоштован Устав из 1869. и да Велика скупштина није сазвана зато што су се краљ, радикали и напредњаци претходно сагласили да се она не организује. Исто тако, према њеном уверењу, неприхватљива је оптужба да је влада на изборима од 1. јуна 1903. победила фалсификовањем гласачких листића итд.

Иако то децидирано не истиче, пада у очи ауторкин анимозитет према радикалима. Но, као врстан зналац тог периода, она не може да порекне да у завери радикали нису учествовали.

У сваком случају, књига Сузана Рајић је вредно дело и као такво заслужује препоруку. С друге стране, чини нам се да су оцене рецензена претеране. За Латинку Перовић реч је о „монументалном делу“, док проф. Душко Ковачевић поменути биографију види као „граничну књигу, према којој ће се мерити учинак српске историографије о краљу

Трагична судбина Александра Обреновића

Пише: Добрица Гајић
недеља, 23 октобар 2011 14:51

Александру Обреновићу“. Обоје су, чини нам се, с правом, нагласили важност коришћења руских извора. На њиховом трагу, Славиша Недељковић закључио је да је Рајићева својом књигом унапредила нашу историографију и да „она представља изузетан допринос изучавању српске историје 19. и 20. века“. [5]

Изношење неспорних заслуга младог Обреновића, корисна је радња Сузане Рајић. Ипак, чињеница је да је својим честим и недопустивим потезима у политичком животу, Александар постепено стварао одијум према себи. У принципу, није могао да се прилагоди друштвеној клими на прелазу векова, у којој за апсолутизам Милановог или његовог типа, више, напосто, није било места.

То што се његов силазак с власти одиграо на трагичан и ружан начин, последица је, добрим делом, и чињенице да би, у случају неуспеха, сличан исход био намењен самим завереницима. Очекивати милост у захватима такве врсте, било је илузорно и за њега и за њих. То што су против тог чина највише протестовале Британија и Француска, видећи у њему „повреду легитимитета краљевске власти“, не значи да њихови престоли нису били много више крвавији од српског. [6]

Лавирање између Русије и Аустро-Угарске удаљило је и једну и другу силу од краља Александра. После његове смрти Србија ће своју спољну политику везати за Русију и Антанту, пролазећи под њиховим окриљем кроз Балканске ратове и Први светски рат. [7]

Колико ће остварени ратни и политички циљеви у том раздобљу користити српском народу, такође је дискутабилно питање.

[1] Српски принц Марк-Еме Панка Обреновић, унук краља Милана: „Обреновићи не би створили Југославију, већ Велику Србију“, Погледи, број 211, 1. фебруар – 1. март 1998, стр. 10-13.

[2] Слободан Јовановић, „Српско-бугарски рат“, Политичке и правне расправе, књига трећа, Сабрана дела Слободана Јовановића 2, БИГЗ, Југославијапублик, СКЗ, Београд 1990, стр. 564.

[3] Сузана Рајић, „Династија Обреновић и Русија на измаку 19. и почетком 20. века“, Књижевни лист, број 100, 1. март, 1. април и 1. мај 2011, стр. 34-35.

[4] Петар Опачић, „Краљ Александар и краљица Драга превише заглибили, преврат био неминован“, у: Добрица Гајић, „Сведоци историје/разговори с поводом (2002-2005)“, Центар за унапређивање правних студија, СО Сопот, Београд 2010, стр. 176-182.

[5] Славиша Недељковић, „Преиспитивање прошлости“, Књижевни лист, број 100, 1. март, 1. април и 1. мај 2011, стр. 15.

[6] Петар Опачић, исто

[7] Исто